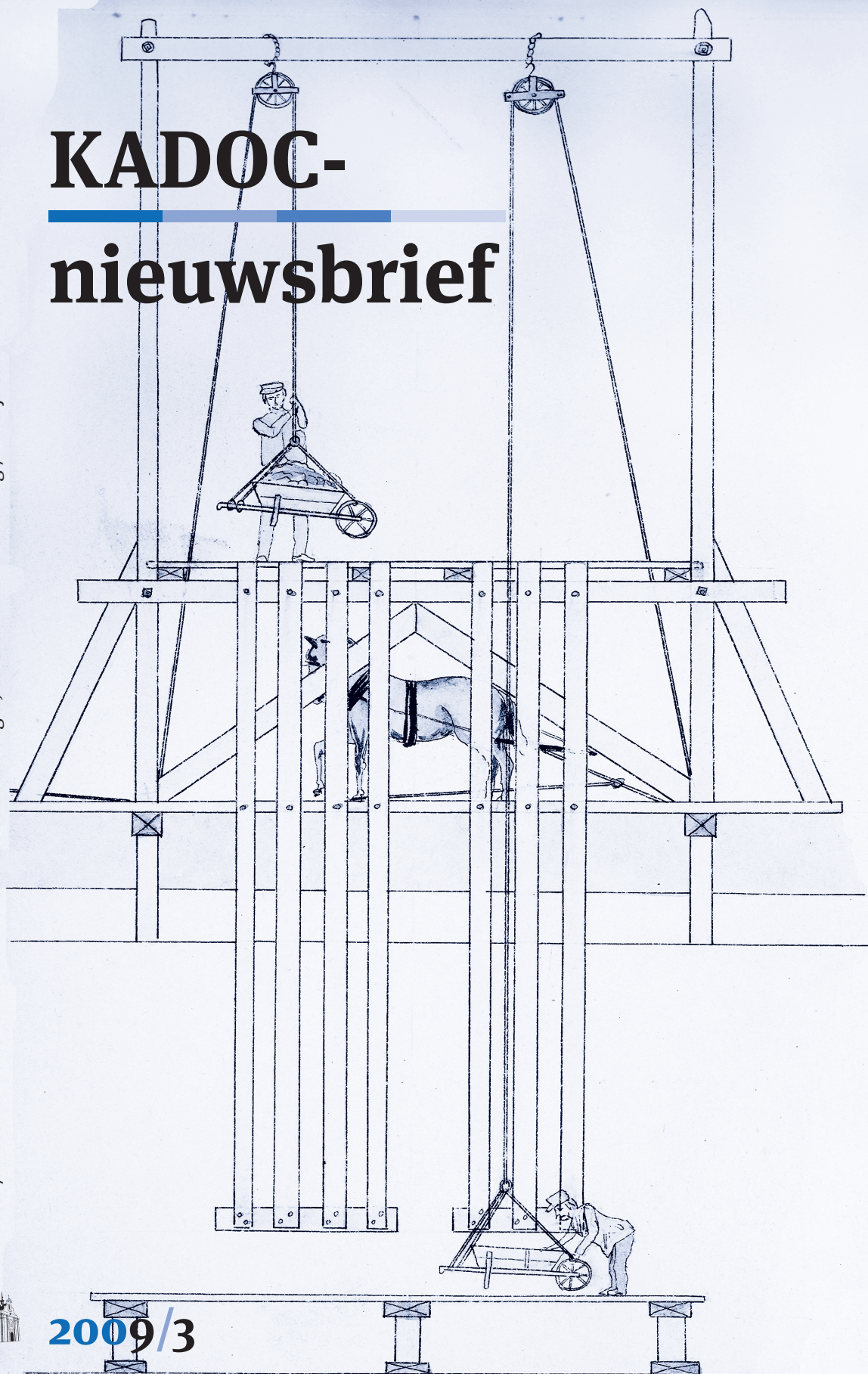

KADOC- nieuwsbrief

Inhoud / 4 Bouwers van de moderne maatschappij. De rol van de ingenieurs in de 19de eeuw / 8 Rondom Gezelle. Archief Jozef Boets, Gezelle-onderzoeker / 10 Plaatsen van vriendschap. Door een fotografische bril / 14 Identiteit(en) en religieuze instituten. Relins-studiedag / 18 In dienst van de minister. Kabinetsdossiers Aloïs Van de Voorde /

*Cover en illustraties op blz. 3:
tekeningen van ingenieurs-
student Arthur Verhaegen,
gemaakt tijdens zijn missies
naar respectievelijk de wer-
ken aan de Zenne in Brussel
(1869), Blankenberge (1868)
en Brabant (1869).
[Leuven, KADOC: archief
Lammens-Verhaegen 5.2.5.1
en 5.2.5.3]*

Bouwers van de moderne maatschappij

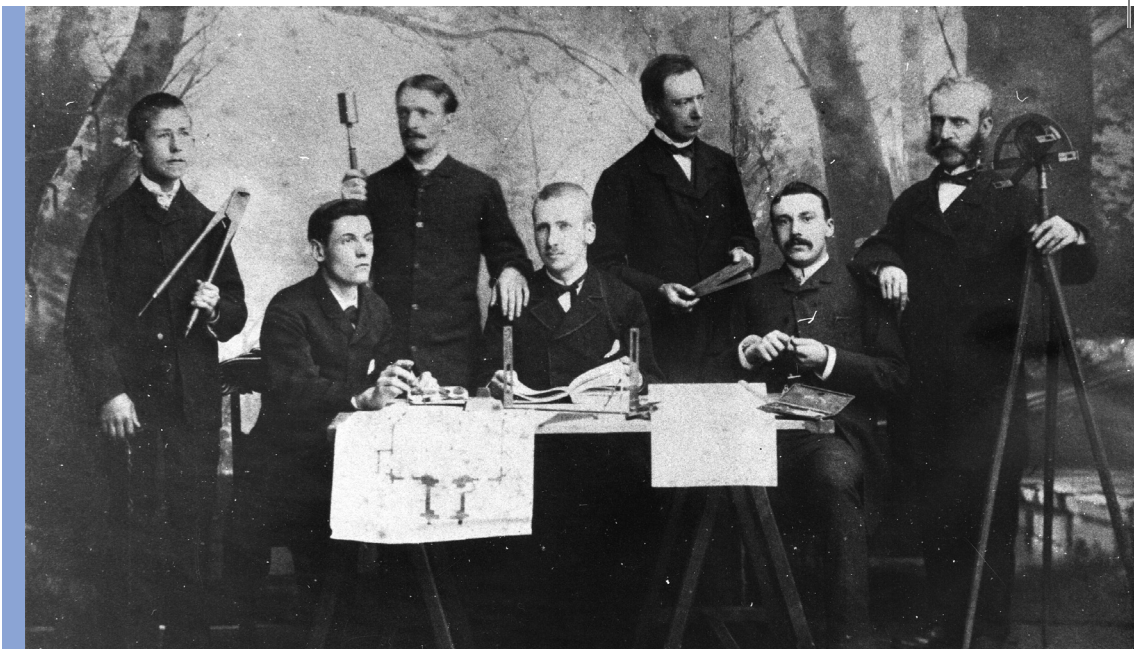
De rol van de ingenieurs in de 19de eeuw

Pieter Raymaekers

Onze ingenieurs kunnen in zekere mate worden beschouwd als de bouwers van de moderne maatschappij. Zijn zij niet de mannen, die instonden voor de drijfkracht van het land en de immense stijging van haar productievermogen, de mannen die boven alle anderen getracht hebben het land te maken tot wat het is?" Die gevleugelde woorden zijn afkomstig van de negentiende-eeuwse Britse auteur Samuel Smiles, die bekendstond voor de onvoorwaardelijke verheerlijking van de in zijn ogen heroïsche ingenieursfiguur. Daar-teenover kunnen we de Belgische historicus Robert Halleux plaatsen. Die stelde dat de oude eigenaars van hoogovens het erover eens waren dat drie dingen een industrieel konden ruïneren: vrouwen, gokspelen en ingenieurs. Het eerste was het leukst, het laatste het zekerst. Voortbouwend op die uitspraken kunnen we gerust stellen dat over de ingenieur en zijn beroepsgroep de meest uiteenlopende voorstellingen de ronde deden. Waren de negentiende-eeuwse ingenieurs werkelijk de wegbereiders van de moderniteit?

Het onderzoeksproject "Engineering a New World. The Role of Engineers in Modern Society, 1815-1890", dat op 1 oktober 2008 van start ging, wordt door ASRO, het Departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening van de K.U.Leuven en KADOC gerealiseerd. Binnen die samenwerking, die zal leiden tot twee doctoraatsproefschriften, treedt Willemijne Linssen op als onderzoeker voor ASRO, terwijl Pieter Raymaekers

verbonden is aan KADOC. Het project ambieert een coherente synthese van het sociale profiel van de ingenieur in West-Europa in de negentiende eeuw. De socio-professionele identiteitsconstructie, de maatschappelijke perceptie en de interactie met de moderne samenleving zullen op een internationale, comparatieve wijze in de verschillende nationale contexten van België, Engeland, Frankrijk en Duitsland worden onderzocht. Het zwaartepunt en tevens vertrekpunt van het vergelijkend onderzoek ligt in België.

Vormgevers van de moderniteit

De ingenieurs in hun rol van vormgevers van landschap en stadsbeeld worden in de belangrijkste publicaties over de ingenieursgeschiedenis dikwijls als de helden van de negentiende eeuw ten tonele gevoerd. Niet ten onrechte, want de ingenieur speelde een sleutelrol in de industrialisering en mechanisering van de moderne samenleving. Nieuwe technische mogelijkheden en professionele ontwikkelingen maakten van hem een cruciale figuur in de ingrijpende transformatie van en controle over de materiële wereld. Gesteund door een rationeel-functionalistische visie wist hij een antwoord te verzinnen op de utilitaire doeleinden van overheid en industrie. Die bij momenten heroïsche beeldvorming kwam zijn maatschappelijke status duidelijk ten goede.

Hoewel de ingenieur het uitzicht van de moderne wereld dus mee tot stand bracht, kunnen we hem niet eenzijdig identificeren met de moderniteit. Zo weten we dat verschillende Belgische ingenieurs, zoals Arthur Verhaegen, zich vanuit hun ultramontaans-katholieke overtuiging afzetten tegen de moderne, liberale staat. Niemand, en zeker de intellectuele elite niet, kon zich onttrekken aan het clerico-liberale strijdtoneel van de tweede helft van de negentiende eeuw. Binnen die context groeide tijdens de congressen van Mechelen van 1863 en 1864, waar de ideologische grondslagen werden gelegd voor het optreden van de katholieken in het openbare leven, het besef van een dringende nood aan een eigen ingenieursopleiding, ingericht aan de universiteit van Leuven. Er waren tot aan het academiejaar 1867-1868 immers enkel universitaire ingenieursopleidingen aan de rijksuniversiteiten van Gent en Luik. De verantwoording en het doel van dat initiatief kwamen vanuit een duidelijk moralistische en politiek-ideologische invalshoek, namelijk: "de opleiding en vorming van katholieke ingenieurs die daardoor niet alleen de professionele kwalificatie verwerven voor het vervullen van

hun specifieke taak als technisch deskundige, maar tevens de morele en maatschappelijke autoriteit die hen toelaat een beslissende invloed uit te oefenen op de werkende klasse”, zo klonk het op het derde congres van Mechelen in 1867. De hier aangehaalde ideologie en het maatschappijbeeld van de ingenieur zijn één van de belangrijke thema's die in het onderzoek aan bod zullen komen.

Aanpak van het onderzoek

Het volledige onderzoek vertrekt van twee grote, complementaire invalshoeken. Enerzijds worden de ingenieur en het ingenieursberoep vanuit een externe invalshoek benaderd, waarbij het maatschappelijk debat over en door de ingenieurs centraal wordt geplaatst. Welke positie namen de overheid, de industrie en de gangbare ideologieën in ten aanzien van die ingenieur? Op welke manier trachtten zij hem te gebruiken ten voordele van hun eigen maatschappelijke visies en belangen? Als één van de belangrijkste actoren in de ontwikkeling van de moderne en dynamische leefwereld van de negentiende-eeuwse burger was hij immers een publieke figuur waarmee rekening moest worden gehouden. Wat waren de verwachtingen van de samenleving ten aanzien van de ingenieur en wat was het maatschappijbeeld van de ingenieur zelf? Daarbij aansluitend vestigen we onze aandacht in het bijzonder op de maatschappelijke status en de sociale positie van de ingenieur. Ook de wijze waarop het staatsmodel en de nationale cultuur de ontwikkeling van het ingenieursberoep in de verschillende landen beïnvloedden en bepaalden, vormt een cruciale, overkoepelende leidraad.

Anderzijds wordt gekozen voor een complementaire, interne invalshoek, waarbij we de professionalisering van de ingenieursgroep centraal plaatsen. Die professionalisering, die het beroep aan sich en het zelfbeeld van de ingenieur als belangrijkste pijlers omvat, wordt door verschillende elementen bepaald. Denken we daarbij in de eerste plaats aan de opleiding en training, ingenieursverenigingen, competities, musea en wereldtentoonstellingen. Daarnaast kunnen enkele aspecten op microniveau, zoals eretitels, carrièreverloop en loon, naar voren worden geschoven. Het zelfbeeld van de ingenieur vormt vanuit deze invalshoek een cruciale onderzoeksvraag, die in de literatuur van de verschillende landen tot nog toe weinig aan bod is gekomen.

De afgelopen maanden werden vooral gewijd aan een uitgebreid literatuuronderzoek over de ontwikkeling van het ingenieursberoep in de vier verschillende landen. Daarnaast werd er een eerste prospectie uitgevoerd van het Belgische bronnenmateriaal, waarbij vooral werd gekeken naar tijdschriften, parlementaire handelingen, archieven van ingenieursverenigingen en van onderwijsinstellingen voor ingenieurs. Suggesties in verband met relevant bronnenmateriaal blijven steeds erg welkom.

Op 23 maart 2009 vond een eerste, internationaal seminarie plaats, met André Guilmerme (Conservatoire des Arts et Métiers, Parijs) als expert voor Frankrijk en Ernst Homburg (Universiteit Maastricht) als kenner van het Duitse ingenieursberoep. Een week voordien was er al een ontmoeting met Mike Chrimes, hoofdbibliothecaris van het Institution of Civil Engineers in Londen. Die gesprekken en feedback lieten ons toe onze perceptie van de ingenieurs in de betreffende landen te toetsen aan de verworven inzichten van de experts. Dat stelt ons bovendien in staat om hier al enkele voorlopige conclusies en bedenkingen mee te geven. We zullen daarbij op één aspect van het onderzoek dieper ingaan, met name de vraag naar de invloed van het staatsmodel en de nationale cultuur. Een vergelijking tussen Engeland en Frankrijk kan helpen de Belgische casus beter te situeren en enkele pertinente onderzoeksvragen over te nemen.

Engeland en Frankrijk De ontwikkeling en de kenmerken van het ingenieursberoep in Engeland en Frankrijk in de negentiende eeuw waren erg verschillend. Als verklaring daarvoor kunnen we drie belangrijke factoren aanduiden, namelijk het staatsmodel, de graad en het tempo van de industrialisering en de nationale cultuur of identiteit. Engeland kan worden omschreven als een liberale, industriële staat. Het *laissez-faire* beleid en de beperkte graad van overheidsinterventie hadden verregaande gevolgen voor de ontwikkeling van het ingenieursberoep. Er was eerst en vooral geen sprake van officiële staatsingenieurs. Bijgevolg voorzag noch de overheid, noch de academische wereld zelf in een uitgebouwd systeem voor de opleiding en training van ingenieurs. De ingenieursgemeenschap zag zich verplicht zelf het beroep, van onder uit, te organiseren, wat de belangrijke rol van de nationale, professionele instituties verklaart. Die instituties, waarvan de Institution of Civil Engineers (1818) het prototype was, moesten door onderling debat en controle over de toetredingsvoorwaarden de integriteit van de beroepskwaliteit blijven garanderen. Voor de Engelse ingenieurs werd praktische ervaring nadrukkelijk hoger ingeschat dan een theoretische en academische opleiding. De sterke industriële cultuur, met Engeland als industriële en economische wereldleider, uitgedrukt in de eerste wereldtentoonstelling in Crystal Palace in 1851, lag mee aan de basis van die uiterst praktische oriëntering van het ingenieursschap. Pas vanaf de jaren 1870 vond een voorzichtige mentaliteitswijziging plaats ten voordele van een bredere theoretische basis.

Frankrijk daarentegen beschikte over een sterk gecentraliseerde staat met een prestigieus staatscorps dat op militaire leest was geschoeid. Die staatsingenieurs werden gerekruteerd uit een uitgebreid onderwijsnetwerk van ingenieursscholen, ingericht door de overheid. Frankrijk wordt algemeen beschouwd als de bakermat van de ingenieursopleiding, met de roemrijke École Polytechnique (1795) als belangrijkste exponent daarvan. Het curriculum van de staatsscholen werd overheerst door theorie en wiskunde, waardoor de praktijkgerichte expertise naar de achtergrond werd verdreven. Het industrialiseringstempo, zo belangrijk voor het belang van een praktische of zelfs manuele oriëntering, lag in Frankrijk opmerkelijk lager dan aan de andere kant van het Kanaal. Daardoor bleek de bijbehorende industriële cultuur ook beduidend minder aanwezig. Bij de hogere elite van staatsingenieurs was er zelfs een uitdrukkelijke afkeer voor handarbeid te bemerken.

Rekening houdend met enkele specifieke nuances, kunnen we concluderen dat het ingenieursberoep in Engeland een bottom-up organisatie kende, terwijl de gecentraliseerde staat in Frankrijk vanuit een top-down benadering het beroep organiseerde. Op het eerste gezicht lijkt België het Franse model te hebben overgenomen, wat blijkt uit de zeer gelijklopende organisatie van het staatscorps en het opleidingsnetwerk voor ingenieurs. Maar we mogen de rol van België als pionier van de industriële revolutie op het continent niet onderschatten. De functie van de nijverheidsscholen, die al vroeg rond de industriële centra aanwezig waren en praktische ingenieurs met het oog op de industrie opleidden, lijkt dat te bevestigen. We kunnen ons daarom de vraag stellen of, terwijl de Belgische overheid zich voor de ontwikkeling van het ingenieursberoep duidelijk liet inspireren door het Franse model, de industrie haar ideeën niet veeleer haalde uit Engeland? Kunnen we België met andere woorden een intermediaire positie toewijzen tussen Engeland en Frankrijk? Verder literatuur- en bronnenonderzoek kan hier hopelijk het antwoord bieden. Ook het volgende internationaal seminarie, dat is gepland op 2 oktober 2009 en waar de Fransman Antoine Picon, één van de autoriteiten in het veld, aanwezig zal zijn, kan dit denkproces verder begeleiden.

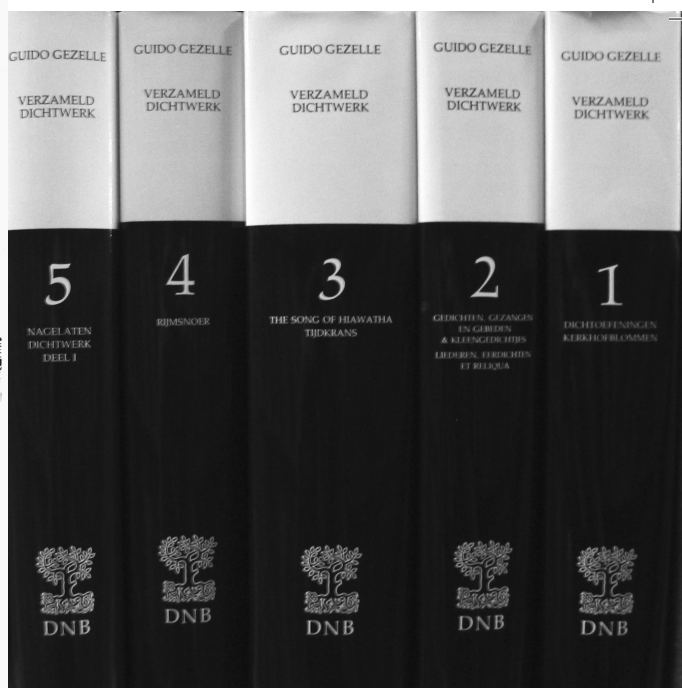
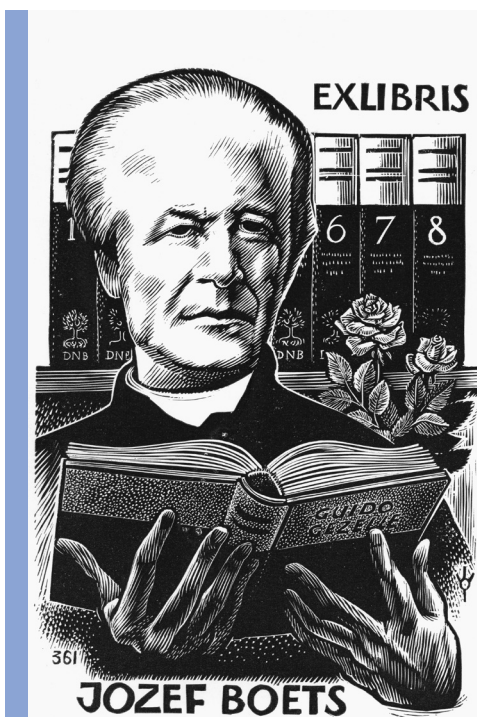
Rondom Gezelle

Archief Jozef Boets, Gezelle-onderzoeker

Godfried Kwanten

Jozef Boets (°1922) wijdde zijn wetenschappelijke loopbaan aan de figuur en het werk van priester-dichter Guido Gezelle. Hij werd een eminente en ruim erkende Gezelledeskundige. Zijn onderzoeksarchief bracht de hoogbejaarde Boets onder in het Centrum voor de Gezellestudie in Antwerpen. Aan KADOC droeg hij voornamelijk zijn rijke correspondentie over. Die reikt verder dan zijn literaire onderzoeksactiviteiten en betreft eveneens diverse kerkelijke en maatschappelijke ontwikkelingen.

Jozef Boets kreeg zijn priesteropleiding bij de congregatie van de assumptionisten (Saint-Gérard) en verwierf in 1960 een doctoraat Letteren en Wijsbegeerte, Germaanse filologie aan de universiteit van Leuven. Zijn promotor José Aerts (Albert Westerlinck) zette hem op het spoor van de Gezellestudie. In 1966 werd Boets professor aan de UFSIA, waar hij in datzelfde jaar samen met zijn collega René F. Lissens het Centrum voor Gezellestudie oprichtte. Hij zou van de studie en vooral van de uitgave van de werken van de West-Vlaamse dichter zijn levenswerk maken. Daarbij springt vooral de publicatie in het oog van het verzameld dichtwerk van Gezelle. Dat verscheen van zijn hand in acht delen tussen 1980 en 1991. Verder publiceerde Boets talrijke wetenschappelijke artikelen en boeken over de literatuurgeschiedenis in het algemeen en de figuur en het werk van Gezelle in het bijzonder. Hij was stichtend lid van de Guido Gezellekring en is lid van het Guido Gezellegenootschap.

In de dossiers die Boets aan KADOC overdroeg, is Gezelle nooit ver weg. De correspondentie belicht het onderzoeksmilieu en de contacten van de Gezellevorser. Een intense briefwisseling over en weer met andere literatuuronderzoekers, drukkers, uitgevers, lezers, recensenten, media, leden van de Gezellekring en -genootschap bleef bewaard. We treffen correspondentie aan met onder anderen dichteres en Gezellespecialiste Christine D'haen, uitgever Jan Westenbroek, promotor en mentor José Aerts, auteur en classicus Paul Claes, priester-dichter Anton Van Wilderode, professor letterkunde en Gezelle-onderzoeker Piet Couttenier, auteur André Demedts, priester-leraar en Gezellekenner José de Mûelenaere, journalist en auteur Gaston Durnez, de literatuurhistorici Gerard Knuvelde en René F. Lissens, dichter en literator Garmit Stuiveling, journalist en auteur Michel Van der Plas en dichter en auteur Bert Peleman.

Het zou Boets evenwel oneer aandoen zijn interessewereld te beperken tot het literaire domein. In zijn studeerkamer voorzag hij zich immers van een uitgebreide documentatie over de meest diverse maatschappelijke en kerkelijke evoluties vanaf de jaren 1960. Hij toonde zich een attent observator van een samenleving en kerk in volle verandering. Zijn waarnemingen en commentaren vinden we ook terug in honderden, frank en vrije brieven over de meest uiteenlopende onderwerpen. Die correspondentie biedt een prachtige tijdspeegel. Ze illustreert bovendien uitstekend hoe in een pre-e-mail- en -facebooktijdperk vriendschappelijke, wetenschappelijke en zakelijke relaties werden beleefd en geschraagd door een cultuur van intense briefwisseling.

Het archief van Jozef Boets is toegankelijk na toestemming.

Plaatsen van vriendschap

Door een fotografische bril

Tot 13 juni loopt in de pandgangen van KADOC de tentoonstelling “plaatsen van vriendschap”. Vriendschap komt niet ‘uit de lucht gevallen’, maar is gebonden aan ‘plaatsen’. We spreken bijvoorbeeld van ‘vrienden van school’, ‘vrienden van de Chiro’ of ‘vrienden van het werk’. Kortgeleden kwamen daar de (digitale) ‘vrienden van facebook’ bij. Kortom, vriendschap is als een vorm van topografie.

De fotocollectie van KADOC geeft een unieke kijk op zulke plaatsen van vriendschap, hoewel sommige foto’s eerder getuigen van ‘plaats’ dan van ‘vriendschap’. Neem nu de klasfoto’s: kinderen met gekruiste armen in vier rijen opgesteld. Een amicale hand op een schouder doorbreekt soms het beeld. Het is de belofte van een vriendschap. Of is het slechts een pose?

De foto’s die herinneren aan de dagen die werden doorgebracht bij de jeugdbeweging, getuigen van een groter enthousiasme. Het is de vriendschap van jongeren: overdadig, ongecompliceerd en lichamelijk. Vanaf die leeftijd hadden jongens trouwens enkel vrienden en meisjes vriendinnen. Die opdeling blijkt overduidelijk uit de foto’s van de vele verenigingen die Vlaanderen rijk is. Ook de beroepsactiviteiten, de interesses of het engagement creëren plaatsen van vriendschap. Die gedijt blijkbaar het beste tijdens koffiekranstjes, optredens en daguitstappen. En zo scheidt vriendschap zelf nieuwe plaatsen van vriendschap. Op de volgende bladzijden presenteren we een greep uit onze selectie.

Kinderen, 1891

Soldatenkring, 1912

KWB, jaren 1950

Wit-Gele Kruis, 1936

Sint-Clemenskring, Watermaal, 1924

KAJ, Gent, jaren 1930

Identiteit(en) en religieuze instituten

Relins-studiedag

Maarten Van Dijck

Op 24 april 2009 organiseerde het Historisch Onderzoeksnetwork Religieuze Instituten in België zijn tweede studiedag. Daar werd het thema van identiteit(en) van religieuze instituten verkend. Iedere religieuze orde of congregatie wordt gekenmerkt door een bepaalde identiteit, die betekenis geeft aan het instituut en het situeert in de kerkelijke en wereldlijke omgeving. Maar wat houdt die identiteit juist in? In verscheidene bijdragen werd de diversiteit aan identiteiten in een historisch zoeklicht geplaatst.

Het Historisch Onderzoeksnetwork Religieuze Instituten in België (Relins België) wilde bij zijn oprichting een impuls geven aan het onderzoek naar de geschiedenis van de religieuze instituten op het Zuid-Nederlandse en later Belgische grondgebied van de middeleeuwen tot heden. Op 19 oktober 2007 organiseerde het netwerk, waarvan het bestuur is samengesteld uit experts uit onder andere het Algemeen Rijksarchief, de Université de Liège (ULg) en KADOC-K.U.Leuven, een eerste studiedag in de Koninklijke Academie te Brussel. Er werd een overzicht gepresenteerd van de historiografie van de religieuze instituten in België. De bijdragen worden in het *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* (nr. 4 van 2008) gepubliceerd. Sindsdien heeft het netwerk seminars georganiseerd over het miniaturenatelier van de benedictinessen van Maredret en over de blauwe annonciaden (de zogenoemde annonciades célestes). De studiedag van 24 april 2009, met deze keer ook een spreker van Franse nationaliteit, was de volgende stap in de consolidatie van het onderzoeksnetwork.

Identiteit als theoretisch concept uitgerafeld

Marie-Elisabeth Henneau (ULg) zorgde in de inleiding voor een theoretische kadering van het thema van de studiedag. Het concept 'identiteit' is immers niet altijd vanzelfsprekend. De spreker belichtte verschillende definities van het begrip: het bewustzijn van de eigenheid van het individuele of collectieve ik en van de mogelijkheid van zijn voortbestaan als referentiepunt; het geheel van waarden gedeeld door een menselijke collectiviteit, die haar toelaat zich van andere groepen te onderscheiden; een eigenschap waarvan de aard gelijk of onveranderd blijft in de tijd; een geheel van kenmerken en eigenschappen die toelaten een persoon te herkennen en zijn individualiteit te bepalen ten opzichte van de norm.

Voor de buitenwacht kunnen religieuze instituten de indruk wekken over een homogene identiteit te beschikken die doorheen de tijd altijd dezelfde is gebleven. Maar bij nader toezien blijkt die identiteit eerst en vooral steeds gelaagd te zijn. Ze zorgt voor een differentiatie ten opzichte van andere instituten, maar kan ook als voorbeeld dienen voor andere congregaties, waardoor complexe kruisbestuivingen kunnen ontstaan tussen een bepaalde spiritualiteit en een bepaald apostolaat. De gelaagdheid vloeit voort uit de verschillende identiteiten die een individu binnen een orde of congregatie met zich meedraagt. Het individu is steeds een man of een vrouw, is opgegroeid met een bepaalde sociale, economische en culturele achtergrond, spreekt een bepaalde taal en heeft een bepaalde nationaliteit. Identiteit kan trouwens op verschillende niveaus variëren binnen een instituut. De religieus is immers niet alleen lid van zijn orde of congregatie, maar maakt ook deel uit van een bepaald huis of in een aantal gevallen van een bepaalde provincie. Diverse identiteiten kunnen dan ook met elkaar in conflict komen.

Identiteit is niet alleen gelaagd, maar de mogelijkheid bestaat dat de identiteit van een instituut doorheen de tijd evolueert. Identiteit is dan geen essentieel, maar een variabel gegeven. Een orde of congregatie komt immers in een bepaalde historische context tot stand, waarbij haar eigenheid op vele manieren vorm kan krijgen. De identiteit

kan ontstaan door de toewijzing van een regel door de kerkelijke hiërarchie, wat vaak gebeurde bij het ontstaan van negentiende-eeuwse vrouwelijke congregaties. De identiteit kan eveneens vorm krijgen door het particuliere levensverhaal van de stichter of stichteres of van onder uit opborrelen uit de eerste groep van leden van het toekomstige instituut. De verdere geschiedenis van de orde of congregatie kan ertoe leiden dat de originele identiteit wijzigt. Ze moet immers steeds door de leden worden geaccepteerd en kan op ieder ogenblik intern of extern worden gecontesteerd. De vele observantiebewegingen binnen de oude orden, waarbij naar de originele regel wordt teruggegrepen, zijn daar een mooi voorbeeld van.

Henneau wees erop dat er verschillende mogelijke strategieën of uitingen van identiteit kunnen voorkomen. Er wordt vorm gegeven aan identiteit door de keuze van een naam (zowel individueel, op het niveau van de gemeenschap als van het instituut) en een regel. De verering van bepaalde charismatische figuren en de zelfrepresentatie in beelden voeden de collectieve identificatie. Maar ook de uiterlijke verschijning speelt een rol in de identiteitsvorming. De keuze van habijt, voeding, economisch model, architectuur en liturgische gebruiken is evenzeer een manifestatie van de identiteit als een onderdeel van de vorming ervan.

De historische invulling van identiteiten

In vijf presentaties kreeg het begrip 'identiteit' bij religieuze instituten een concrete historische vorm. Annick Delfosse (ULg-FUNDP) onderzocht hoe de identiteit van de jezuïeten op basis van een lichamelijke metafoor zich ontwikkelde tot een identiteit gebaseerd op een gemeenschappelijk geheugen. In de zestiende-eeuwse constituties werd de compagnie vergeleken met een lichaam, waarvan de diversiteit van de leden samen een geheel vormde. De grote verspreiding van de jezuïeten maakte dat stilaan werd gezocht naar de vorming van een geheugen voor het lichaam. Delfosse analyseerde de middelen die werden ingezet voor de vorming van een historisch geheugen in de jaren rond het generalaat van Claudio Acquaviva (1581-1615).

De twee volgende sprekers gingen in op de identiteit bij de benedictijnen. Pieter-Jan De Grieck (K.U.Leuven) besprak de monastieke geschiedschrijving tussen 1150 en 1550 als een bewuste en soms onbewuste uitdrukking van een (groeps)identiteit. Jean-Marie Le Gall (Rennes II) ging in op de spanningen tussen de eigenheid van individuele huizen en het streven naar een vernieuwde collectieve identiteit voor de benedictijnenorde in de zestiende tot achttiende eeuw. Hij presenteerde de hervormingen die toen binnen de orde werden doorgevoerd niet als een reactie tegen zogenaamde misbruiken, maar als pogingen om de al te particuliere lokale identiteit van individuele huizen te onderdrukken. Daartoe werden nieuwe oversten aangesteld, de oude leden van abdijen verspreid over andere huizen, uitingen van lokale identiteit (zoals eeuwenoude vereringen van relikwieën en patroonheiligen) afgeschaft en een centraal noviciaat ingevoerd.

Kristien Suenens (CRKC-FoKAV) en Jo Luyten (KADOC-K.U.Leuven) stelden casussen voor over de zoektocht naar een identiteit uit de periode van het katholieke reveil in het midden van de negentiende eeuw. Kristien Suenens liet aan de hand van twee concrete voorbeelden (het Institut des Religieuses de l'Adoration Perpétuelle en de zusters dominicanessen van de Heilige Catharina van Siëna in Brugge) zien dat vele kloosterstichtingen in de genoemde periode door concrete sociale noden werden gedreven. Vervolgens werd in een zoektocht naar een eigen religieuze identiteit teruggegrepen naar spirituele modellen uit het ancien régime. Jo Luyten toonde als laatste spreker op

welke manier de strekking van de recollecten identiteitsbepalend werd voor de heropstart van de minderbroeders in België. Deze strenge observantie van de franciscaanse regel werd eerst in Sint-Truiden aangehangen. Met de expansie van de Belgische minderbroederskloosters vanuit dat centrum werd de strikte variant dominant op het Belgische grondgebied.

Een benedictijn van de abdij van Vlierbeek op het einde van de 18de eeuw en een dominicanes van Brugge ca. 1930.
[Leuven, KADOC]

Het Historisch Onderzoeksnetwork Religieuze Instituten in België kijkt momenteel uit naar mogelijkheden om ook de resultaten van deze studiedag te publiceren. Daarnaast worden er reeds voorbereidingen getroffen voor de organisatie van de volgende studiedag in 2010. Als thema is gekozen voor de Belgische missieactiviteiten in Congo. Daarbij wordt een tweevoudige invalshoek gehanteerd: de betekenis van de missies voor Congo zal worden onderzocht, evenals de betekenis van Congo in de geschiedenis van de Belgische congregaties. De studiedag zal worden ingepast in een ruimer internationaal colloquium over religie en kolonisatie dat naar aanleiding van de vijftigjarige onafhankelijkheid van de voormalige Belgische kolonie door KADOC-K.U.Leuven samen met enkele andere partners wordt opgezet.

Voor verdere informatie over de activiteiten van het onderzoeksnetwork kunt u steeds terecht op de website <www.relins.be>.

In dienst van de minister Kabinetsdossiers Alois Van de Voorde

Godfried Kwanten

In 2003 publiceerde Alois Van de Voorde een politieke biografie van minister Mark Eyskens, *Mark Eyskens: politicus-professor tussen woord en daad: een biografie*. Hij baseerde zich daarbij op omvangrijk bronnenonderzoek, in de eerste plaats op de dossiers die hij zelf aangelegde als topmedewerker op diverse kabinetten. Die bundels, aangevuld met documentaire stukken en met bescheiden uit andere persoonsarchieven, vormen de ruggengraat van de collectie die Van de Voorde recentelijk aan KADOC overdroeg.

Werkzaam op het ministerie van Financiën maakte Van de Voorde in 1976 de overstap naar de kabinetswereld. Als (adjunct-)kabinetschef was hij vooral belast met financiële en economische kwesties in de kabinetten van Mark Eyskens als staatssecretaris, minister of premier en van eerste minister Wilfried Martens (I, II en III). In 1987 keerde Van de Voorde terug naar het ambtenarencorps om tot aan zijn pensionering in 1998 secretaris-generaal te worden van het ministerie van Financiën.

In tegenstelling tot vele kabinetsmedewerkers die enkel oog hadden/hebben voor de actualiteitswaarde van hun dossiers, beseftte Van de Voorde terdege de historische waarde van die bundels. Hij bewaarde ze zorgvuldig, vulde ze aan met documentatie en dossiers van andere archiefvormers, ordende ze strikt chronologisch in twaalf afdelingen, gebruikte ze voor zijn historisch-biografisch onderzoek en deponeerde ze uiteindelijk op KADOC. Vanuit onderzoeksoogpunt zijn de bundels in twee opzichten belangrijk.

Ten eerste hebben ze betrekking op heikele economisch-financiële thema's uit een politiek bewogen en woelig decennium (1976-1986): het begrotings- en besparingsbeleid, de anticrisismaatregelen, de monetaire politiek (in een Europese context), de openbare investeringen, de fiscale hervormingen, de prijzenpolitiek en de regionalisering en sanering van de zogenaamde nationale sectoren (staal, steenkool, scheepsbouw, glas en textiel). In combinatie met de persoonlijke archieven van een aantal tenoren uit de betrokken periode kunnen deze onderwerpen op basis van de collectie-Van de Voorde ten gronde worden onderzocht.

Ten tweede hangen de bundels een indringend beeld op van het functioneren van kabinetten en hun beleidsvoorbereidend werk. Ze tonen de organisatie en taakverdeling in een kabinet, de interkabinetten-contacten en de externe netwerken (bedrijfsleven, academische milieus, nationale financieel-economische instellingen) die bij de besluitvorming werden betrokken. Ze werpen ten slotte ook een licht op de persoonlijke verhoudingen in het kernkabinet, de ministerraad en de ministeriële comités en op de (vertrouwens)relatie tussen de kabinetschef en zijn minister. Over de functie van kabinetschef publiceerde Van de Voorde in 1985 overigens een bijdrage in *Res Publica*.

De collectie Van de Voorde is raadpleegbaar na toestemming van de bewaargever.

Met steun van de
Vlaamse overheid

Werkten mee aan dit nummer / Lieve Claes / Jan De Maeyer / Roeland Hermans / Godfried Kwanten / Pieter Raymaekers / Maarten Van Dijck / Luc Vints / [Vormgeving](#) / Alexis Vermeylen / [Druk](#) / Peeters, Herent / [Verschijnt tweemaandelijks](#) / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden / [Kantoor van afgifte](#) / 3000 Leuven 1 / [Verantwoordelijke uitgever](#) / Emmanuel Gerard / Kortrijksestraat 351 / 3010 Leuven (Kessel-Lo)

KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving / [Adres](#) / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven / [Telefoon](#) / +32 (0) 16 32 35 00 / [Fax](#) / +32 (0) 16 32 35 01 / [E-mail](#) / postmaster@kadoc.kuleuven.be / [Internet](#) / <http://kadoc.kuleuven.be>

[Giften voor KADOC](#) / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/53084 gift KADOC'. Vanaf 30 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom.

Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden.

U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/49448 gift KADOC'. Ook daarvoor wordt vanaf 30 euro een fiscaal attest bezorgd.